

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ - Πολιτική του Σχολείου

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Είναι γενικά αποδεκτό ότι για να αντιμετωπισθεί ο σχολικός εκφοβισμός είναι αναγκαία η εφαρμογή ενός σχεδίου διαχείρισης των περιστατικών στο πλαίσιο μιας ολιστικής πολιτικής του Σχολείου, η οποία θα ανακοινώνεται εκ των προτέρων σε όλους τους/τις μαθητές/μαθήτριες, εκπαιδευτικούς και γονείς/κηδεμόνες. Η πολιτική αυτή εντάσσεται στο Σχέδιο Δράσης Αγωγής Υγείας και Πρόληψης της Παραβατικότητας, το οποίο καταρτίζεται από το σχολείο με την έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς (βλ. Εγκύκλιο γρρ4464, ημερ. 30/08/2016).

Υπενθυμίζεται ότι συγκεκριμένα, στις περιπτώσεις όπου η μορφή του σχολικού εκφοβισμού αφορά σε πιθανή σεξουαλική κακοποίηση / εκμετάλλευση παιδιού, σε φυσικό ή ηλεκτρονικό χώρο, απαραίτητα πρέπει να ακολουθούνται, παράλληλα, οι οδηγίες σύμφωνα με την εγκύκλιο με θέμα: Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Παιδιών και Παιδική Πορνογραφία (φακ. 11.2.11.1, ημερ. 7/11/14, dde 4412, dme 7484, dte 2876).

Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού έχουν αναπτυχθεί διάφορα πρωτόκολλα διαδικασιών για τον χειρισμό των περιστατικών, τα οποία απορρέουν από προγράμματα κατά του σχολικού εκφοβισμού. Οι βασικές αρχές, που προτείνονται στην παρούσα εγκύκλιο, βασίζονται στην υιοθέτηση της Κοινωνικής-Οικολογικής προσέγγισης (μιας ολιστικής προσέγγισης που στοχεύει στην αλλαγή του κλίματος του σχολείου) και στο περιεχόμενο των ακόλουθων προγραμμάτων:

- Νορβηγικό μοντέλο Dan Olweus (1993)
- Μέθοδος "Shared Concern", Pikas, Σουηδία (2002)
- Ελληνικό πρόγραμμα της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. «Stop στην ενδοσχολική βία» (2005)
- Φινλανδικό μοντέλο ΚΙΒΑΚΟΥΛΟΥ (2006)
- Αυστριακό πρόγραμμα ViSC (2008)
- Πρωτόκολλο διαχείρισης περιστατικών σχολικού εκφοβισμού του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Γαλλίας (2013)
- "No blame approach" του Robinson και της Maines (1992)

Η Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας (ΥΕΨ) ως υποστηρικτική υπηρεσία στο σχολικό πλαίσιο, είναι στη διάθεση των σχολείων για συμβουλευτική και καθοδήγηση όταν υπάρχει περιστατικό ή υποψία για περιστατικό σχολικού εκφοβισμού. Οι σχολικές μονάδες προτρέπονται, κατά τη διαχείριση ή ακόμα και κατά τη διερεύνηση ενός περιστατικού, να επικοινωνούν με τον/την οικείο/α Εκπαιδευτικό/Εκπαιδευτική Ψυχολόγο, για συζήτηση, ανταλλαγή απόψεων, αναζήτηση καθοδήγησης σε σχέση με τη διαχείριση του περιστατικού και συντονισμό για πιθανή ανάπτυξη δράσεων στο σχολικό περιβάλλον, αν κριθεί αναγκαίο.

Βασικές Αρχές Διαχείρισης του Σχολικού Εκφοβισμού

1. Διαμορφώνεται Ομάδα Διαχείρισης, η οποία αποτελείται από μέλη της διευθυντικής ομάδας και αριθμό εκπαιδευτικών και ανακοινώνεται σε όλους τους συνεργάτες. Στην περίπτωση της Μέσης Εκπαίδευσης, συνίσταται στην Ομάδα να συμμετέχει και ο/η Καθηγητής/Καθηγήτρια Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής του σχολείου. Το κάθε περιστατικό τυγχάνει διαχείρισης από ένα – δύο μέλη της Ομάδας Διαχείρισης περιστατικών σχολικού εκφοβισμού. Κατά τη διαχείριση γίνεται προσπάθεια να εμπλέκονται άτομα τα οποία είναι γνωστά στους/στις μαθητές/μαθήτριες.
2. Η διαχείριση γίνεται, αμέσως, μετά τον εντοπισμό του περιστατικού, αφού προηγηθεί η σχετική διερεύνηση για να διασαφηνιστεί αν το περιστατικό είναι σχολικός εκφοβισμός ή άλλη περίπτωση (π.χ. σύγκρουση).
3. Η διαχείριση γίνεται σε χώρο όπου ο/η μαθητής/μαθήτρια νιώθει άνεση και ασφάλεια.
4. Η διερεύνηση περιλαμβάνει συλλογή και ανάλυση πληροφοριών, που αφορούν τον χώρο, τον χρόνο, τη διάρκεια και το είδος εκφοβιστικής συμπεριφοράς που υπέστη το παιδί.
5. Οι διάλογοι διεξάγονται με όλους τους εμπλεκόμενους σε ξεχωριστές, ατομικές συναντήσεις.
6. Γίνεται ενημέρωση των γονέων/κηδεμόνων, όλων των μαθητών/μαθητριών που εμπλέκονται. Η ενημέρωση συνίσταται να γίνεται όσο το δυνατόν πιο άμεσα, εφόσον βέβαια υπάρχει ξεκάθαρη εικόνα για το περιστατικό και την εμπλοκή του κάθε ατόμου. Δίνεται προτεραιότητα για διερεύνηση και ενημέρωση σε περιστατικά τα οποία κρίνονται ως σοβαρά.
7. Γίνεται καταγραφή από την ομάδα διαχείρισης των περιστατικών σε σχετικό έντυπο (Παράρτημα IV) και τηρείται αρχείο για τις λεπτομέρειες και τη διαχείριση των περιστατικών. Το Αρχείο φυλάσσεται στη σχολική μονάδα, με τρόπο που να προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα των εμπλεκόμενων παιδιών.
8. Καταχώριση περίπτωσης σχολικού εκφοβισμού στο Σύστημα Εκπαιδευτικού Προγραμματισμού (Σ.Ε.Π.), βλ. Παράρτημα V.

I. Στάδια Διαχείρισης Περιστατικών

1. **Ομάδα Διαχείρισης:** Είναι απαραίτητος ο καθορισμός συγκεκριμένου ατόμου ή ομάδας που θα ασχολείται με τη διαχείριση του θέματος. Γίνεται αξιοποίηση μελών της Επιτροπής Αγωγής Υγείας και Πρόληψης της Παραβατικότητας και του/της Καθηγητή/Καθηγήτριας Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής (στη Μέση Εκπαίδευση). Είναι σημαντικό τα άτομα που θα εμπλακούν στη διαχείριση να είναι οικεία στα παιδιά, ιδιαίτερα αν πρόκειται για μικρά παιδιά. Σημειώνεται ότι σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο/η εκπαιδευτικός που είναι Υπεύθυνος/η Τμήματος. Συνεπώς, όπου υπάρχει η δυνατότητα, στη διαχείριση θα πρέπει να εμπλέκεται ο/η εν λόγω εκπαιδευτικός ή έστω να παρευρίσκεται στις συναντήσεις που γίνονται με τα παιδιά κατά τη διερεύνηση.
2. **Διερεύνηση του περιστατικού:** Είναι απαραίτητο να γίνεται διερεύνηση πριν αποφανθεί κάποιος/α ότι πρόκειται για σχολικό εκφοβισμό. Για τον σκοπό αυτό ζητούνται πληροφορίες από άλλους εκπαιδευτικούς ή και

μαθητές/μαθήτριες. Εφόσον το Σχολείο καταλήξει ότι πρόκειται για σχολικό εκφοβισμό (βλ. Παράρτημα Ι) προχωρά στις επόμενες ενέργειες.

3. **Διάλογος/Συναντήσεις με τους/τις μαθητές/μαθήτριες:** Τα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού λαμβάνονται υπόψη και αντιμετωπίζονται με μηδενική ανοχή. Σε περίπτωση που κρίνεται πως τα περιστατικά είναι διαχειρίσιμα με δράσεις εντός της σχολικής μονάδας, οι εκπαιδευτικοί οργανώνουν τις συναντήσεις με τους/τις μαθητές/μαθήτριες που εμπλέκονται στα περιστατικά. Η σειρά διεξαγωγής των συναντήσεων επαφίεται στη σχολική μονάδα και στις ανάγκες του κάθε περιστατικού ξεχωριστά.

A. Συνάντηση με το θύμα

Ένας/Μία εκπρόσωπος από την Ομάδα Διαχείρισης:

- καθησυχάζει το παιδί ότι έπραξε ορθά όταν ανέφερε τι έχει συμβεί, αφού είναι σημαντικό το παιδί να αισθανθεί υποστήριξη και ασφάλεια,
- επισημαίνει στο παιδί ότι δεν ευθύνεται σε κάτι και
- εξηγεί ότι δεν πρέπει να ανταποκριθεί στον σχολικό εκφοβισμό, καθώς αυτό θα μπορούσε να χειροτερέψει τα πράγματα.

- Συλλέγει πληροφορίες όσον αφορά:
  - στα γεγονότα, στους θύτες, στον χώρο, στον χρόνο που ξεκίνησαν τα γεγονότα και στη συχνότητα επανάληψης,
  - στην ύπαρξη ή όχι θεατών,
  - στην ερμηνεία του παιδιού αναφορικά με τα γεγονότα,
  - στις ενέργειες του παιδιού για να προστατεύει τον εαυτό του,
  - στις επιπτώσεις/ συνέπειες.
- Ξεκαθαρίζει ότι το σχολείο θα επιληφθεί του θέματος, υπενθυμίζοντας την πολιτική του σχολείου **για μηδενική ανοχή.**
- Ενημερώνει το παιδί για τους χειρισμούς που θα γίνουν προς αντιμετώπιση του περιστατικού και το διαβεβαιώνει ότι θα μιλήσει με τους γονείς/κηδεμόνες του, αλλά και με τον θύτη.
- Καθορίζει νέα συνάντηση με το θύμα σε μία εβδομάδα ή νωρίτερα ανάλογα με τη σοβαρότητα του περιστατικού, ενώ το διαβεβαιώνει ότι παραμένει στη διάθεση του παιδιού, για ό,τι χρειαστεί.

B. Συνάντηση με τον/τη θύτη

Ένας/Μία εκπρόσωπος από την Ομάδα Διαχείρισης:

- αναφέρει ότι το σχολείο είναι ενήμερο για το/α περιστατικό/ά σχολικού εκφοβισμού,
- αντιμετωπίζει τον θύτη με αυστηρότητα, ώστε να αντιληφθεί τη σοβαρότητα της κατάστασης,
- δεν κατηγορεί και δεν κρίνει το παιδί, φέρεται με σεβασμό,
- δεν αναλώνει χρόνο αναζητώντας τον λόγο για τον οποίο συνέβη το περιστατικό,
- επιμένει στην πολιτική του σχολείου για **μηδενική ανοχή του σχολικού εκφοβισμού,**
- βοηθά τον θύτη να προβληματιστεί για τη συμπεριφορά του/της (ανάπτυξη ενσυναίσθησης),
- βοηθά τον θύτη να σκεφτεί τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να βελτιωθεί η κατάσταση και να επανορθώσει, βοηθώντας έτσι και το θύμα,
- καθορίζει νέα συνάντηση μαζί του/της σε μια εβδομάδα ή νωρίτερα

ανάλογα με τη σοβαρότητα του περιστατικού, για να συζητηθεί η υλοποίηση του πιο πάνω σημείου, ενώ επισημαίνει ότι θα παρακολουθεί τις κινήσεις του/της και

- αν ο θύτης δεν είναι ένας αλλά περισσότεροι, διεξάγονται ξεχωριστές-διαδοχικές συναντήσεις, χωρίς να δοθεί η δυνατότητα επικοινωνίας και προ συνεννόησης μεταξύ τους.

Γ. Συνάντηση με θεατές

Ένας/Μία εκπρόσωπος από την Ομάδα Διαχείρισης:

- αναφέρει ότι το σχολείο είναι ενήμερο για το/α περιστατικό/ά σχολικού εκφοβισμού,
- υπενθυμίζει την πολιτική του σχολείου για μηδενική ανοχή της βίας,
- ακούει τη δική τους εκδοχή (περιγραφή γεγονότος, τρόπο αντίδρασής τους ή μη και τους λόγους, αναλογισμό πιθανής ευθύνης),
- βοηθά τον/την θεατή να προβληματιστεί για τη συμπεριφορά του/της (ανάπτυξη ενσυναίσθησης),
- βοηθά τον/την θεατή να σκεφτεί τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να βοηθήσει το θύμα.
- Σε περίπτωση που οι θεατές δεν είναι ένας/μια αλλά περισσότεροι/ες, τότε γίνονται ξεχωριστές - διαδοχικές συναντήσεις χωρίς να δοθεί η δυνατότητα επικοινωνίας και προσυνεννόησης μεταξύ τους.

4. **Επικοινωνία με τους γονείς/κηδεμόνες:** Η ενημέρωση των γονέων/κηδεμόνων των παιδιών που εμπλέκονται σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού σε ξεχωριστές συναντήσεις είναι απαραίτητη. Ο τρόπος επικοινωνίας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση των περιστατικών. Χάρη στην επικοινωνία με τους γονείς/κηδεμόνες, επιτυγχάνεται η αποτροπή ανάληψης πρωτοβουλίας από αυτούς να αναλάβουν με τον δικό τους τρόπο να επιλύσουν το πρόβλημα. Οι συζητήσεις με τους γονείς/κηδεμόνες αποσκοπούν στην εξεύρεση τρόπων υποστήριξης των εμπλεκόμενων παιδιών στο Σχολείο ή στο σπίτι και στη διασφάλιση της συνεργασίας Σχολείου-Οικογένειας. Κατά τη διαχείριση γίνονται ενέργειες που προστατεύουν τα προσωπικά δεδομένα κάθε παιδιού που εμπλέκεται. Στη Μέση Εκπαίδευση η επικοινωνία με τους γονείς/κηδεμόνες γίνεται σε συνεννόηση με τον/την ΒΔ Υπεύθυνο/Υπεύθυνη Τμήματος.

Επισημαίνεται ότι στις περιπτώσεις γονέων/κηδεμόνων που κακοποιούν τα παιδιά τους η ενημέρωση από το σχολείο γίνεται με τρόπο τέτοιο, ώστε να εξασφαλίζεται η ασφάλεια του παιδιού. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το σχολείο ζητά τη συνεργασία άλλων αρμόδιων υπηρεσιών (Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας, Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας κ.ά.).

Α. Επικοινωνία με γονείς/κηδεμόνες του θύματος

Ένας/Μία εκπρόσωπος από την Ομάδα Διαχείρισης:

- επικοινωνεί το συντομότερο με τους γονείς/κηδεμόνες του θύματος και τους ενημερώνει για το περιστατικό και την εφαρμογή της πολιτικής του σχολείου στη διαχείριση του περιστατικού. Σε περιπτώσεις που έχει προκληθεί σωματική βλάβη, έντονη ψυχολογική αναστάτωση ή εμφανής καταστροφή περιουσίας είναι απαραίτητο η ενημέρωση να γίνει **άμεσα**,

- καλεί τους γονείς/κηδεμόνες να προσέλθουν στο Σχολείο, σε περίπτωση που κρίνει χρήσιμο να υπάρξει κατ' ιδίαν συνάντηση μαζί τους,
- ζητά τη συνεργασία τους και την παροχή στήριξης προς το παιδί,
- ενημερώνει τους γονείς/κηδεμόνες για τις διαθέσιμες υπηρεσίες και γραμμές στήριξης στις οποίες μπορούν να αποταθούν (Παράρτημα VI),
- ενημερώνει τους γονείς/κηδεμόνες ότι το σχολείο θα επικοινωνήσει εκ νέου μαζί τους για την εξέλιξη της κατάστασης το συντομότερο.

B. Επικοινωνία με γονείς/κηδεμόνες του θύτη

Ένας/Μία εκπρόσωπος από την Ομάδα Διαχείρισης:

- επικοινωνεί το συντομότερο με τους γονείς/κηδεμόνες του θύτη και τους ενημερώνει για την περίπτωση στην οποία εμπλέκεται το παιδί τους. Σε περιπτώσεις που έχει προκληθεί σωματική βλάβη, έντονη ψυχολογική αναστάτωση ή εμφανής καταστροφή παρουσίας είναι απαραίτητο η ενημέρωση να γίνει **άμεσα**.
- καλεί τους γονείς/κηδεμόνες να προσέλθουν στο Σχολείο, σε περίπτωση που κρίνει χρήσιμο να υπάρξει κατ' ιδίαν συνάντηση μαζί τους,
- δεν στοχοποιεί το παιδί τους και αντιλαμβάνεται την πιθανή δυσκολία τους να αποδεχθούν την κατάσταση,
- γνωστοποιεί την εφαρμογή της πολιτικής του σχολείου στη διαχείριση του περιστατικού,
- ζητά τη συνεργασία τους,
- τους ενημερώνει για τις διαθέσιμες υπηρεσίες και Γραμμές Στήριξης στις οποίες μπορούν να αποταθούν (Παράρτημα VI),
- τους ενημερώνει για τις συνέπειες που μπορεί να υπάρξουν, αν συνεχιστεί η εκφοβιστική συμπεριφορά εκ μέρους του παιδιού τους. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας συνάντησης είναι δυνατόν να ζητηθεί η άποψη των γονιών/κηδεμόνων για το πώς θα μπορούσαν να βοηθήσουν το παιδί τους να επανορθώσει ή να αλλάξει τη συμπεριφορά του/της.

Περισσότερες πληροφορίες και πρακτική βοήθεια σε σχέση με τις πιο πάνω συναντήσεις μπορούν να αναζητηθούν στο εγχειρίδιο «Προσεγγίσεις διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού» σελ. 9-13.
http://www.moec.gov.cy/paratiritirio_via/ekpaideftiko_yliko/scholika_encheiri_dia/proseggiseis_diaheirisis_sholikou_ekfovismou.pdf

Γ. Επικοινωνία με γονείς/κηδεμόνες του/των θεατή/θεατών

Σε περίπτωση εμφάνισης σοβαρών περιστατικών σχολικού εκφοβισμού είναι σημαντικό να παρακολουθούνται στενά (για σύντομο διάστημα) οι αντιδράσεις παιδιών που λειτούργησαν ως θεατές. Εάν παρατηρηθούν έντονες αλλαγές στη συμπεριφορά τους ή έντονη συναισθηματική αναστάτωση που τους επηρεάζει αρνητικά τότε θα ήταν καλό να ενημερωθούν οι γονείς/κηδεμόνες τους ανάλογα. Εννοείται πως σε τέτοια περίπτωση, αποφεύγεται η διαρροή ευαίσθητων πληροφοριών που αφορούν άλλα εμπλεκόμενα άτομα. Η ομάδα διαχείρισης:

- επικοινωνεί με τους γονείς/κηδεμόνες των θεατών και τους ενημερώνει για τον σχολικό εκφοβισμό και την εφαρμογή της πολιτικής του σχολείου στη διαχείριση του περιστατικού,
- συζητά μαζί τους το θέμα της εμπλοκής που είχε το παιδί τους στο συγκεκριμένο περιστατικό,

- ενημερώνει τους γονείς/κηδεμόνες για τις διαθέσιμες υπηρεσίες και γραμμές στήριξης στις οποίες μπορούν να αποταθούν (Παράρτημα VI).

Πρώτιστο μέλημα της ομάδας διαχείρισης είναι η ασφάλεια του θύματος. Επομένως, επιβάλλεται όπως οι διαδικασίες υλοποιηθούν με προσοχή, ώστε να μην υπάρξει περαιτέρω στοχοποίηση του θύματος.

5. Επόμενα βήματα:

- 5.1. Λήψη των πειθαρχικών μέτρων, όπως προβλέπονται στους Κανονισμούς. Στην περίπτωση της Μέσης Εκπαίδευσης ισχύουν οι περί Λειτουργίας των Δημόσιων Σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης Κανονισμοί (http://www.moec.gov.cy/dme/nomothesia/mesi/b_peri_leitourgias_dimosion_scholeion_mesis_ekpaidefsis_kanonismoι_kdp_60_2017.pdf, Παράρτημα I, σημείο 5γ, σελ. 440).
- 5.2. Αν κριθεί απαραίτητο, η ομάδα μπορεί να επικοινωνήσει με τον/την Οικείο/Οικεία Ψυχολόγο. Κατόπιν επικοινωνίας του σχολείου με την ΥΕΨ, είναι δυνατή η παροχή εκπαίδευσης, καθοδήγησης και εποπτείας στους/στις εκπαιδευτικούς καθώς και εκπαίδευση γονιών/κηδεμόνων (διαλέξεις, συζητήσεις, συμβουλευτική).
- 5.3. Μετά την καταχώριση της περίπτωσης στο ΣΕΠ, ενημερώνεται η ΥΕΨ.
- 5.4. Αν κριθεί αναγκαίο, με τη σύμφωνη γνώμη των γονέων/κηδεμόνων τα σχολεία προχωρούν σε παραπομπή προς την ΥΕΨ με τη σχετική διαδικασία για παρέμβαση σε ατομικό επίπεδο, εάν κάτι τέτοιο απαιτείται. (http://www.moec.gov.cy/edu_psychology/entypa.html). Αυτό γίνεται σε περιπτώσεις όπου εμπλεκόμενο παιδί, εξαιτίας τους περιστατικού, παρουσιάζει έντονη συναισθηματική αναστάτωση ή θέματα στη συμπεριφορά του που προξενούν ανησυχία.
- 5.5. Η σχολική μονάδα λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα στήριξης των εμπλεκόμενων στον σχολικό εκφοβισμό. Είναι δυνατόν το θύμα να υποστηριχθεί με τον τρόπο που επεξηγείται στο σημείο VIII πιο κάτω. Στη Μέση Εκπαίδευση ο/η Καθηγητής/Καθηγήτρια ΣΕΑ διεξαγάγει συνεντεύξεις με τα παιδιά. Μπορεί, επίσης, να γίνει παραπομπή του παιδιού σε σχετικές υπηρεσίες εντός και εκτός του ΥΠΠΑΝ (βλ. Παράρτημα VI). Τέλος, είναι σημαντικό όπως ενισχυθούν στη σχολική μονάδα τα μέτρα πρόληψης του σχολικού εκφοβισμού, όπως αυτά επεξηγούνται αναλυτικά στο Παράρτημα II.

II. Διαχείριση Σοβαρών Περιπτώσεων Σχολικού Εκφοβισμού

Στην περίπτωση που τα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού κρίνονται ως σοβαρά (π.χ. πρόκληση βαριάς σωματικής βλάβης, ύπαρξη ομάδας δραστών, έντονη βία κ.ά.) ή/και επιφέρουν σοβαρές επιπτώσεις (π.χ. αυτοκτονικός ιδεασμός, απόπειρες, αυτοτραυματισμοί κ.ά.), τότε δεν είναι αρκετό να γίνουν τα βήματα που περιγράφονται πιο πάνω, ενώ χρήζουν πιο τακτικής παρακολούθησης. Οι σχολικές μονάδες θα ήταν καλό να επικοινωνούν με τον Οικείο/Οικεία Εκπαιδευτικό/Εκπαιδευτική Ψυχολόγο, ώστε να γίνεται αξιολόγηση της σοβαρότητας ή όχι του περιστατικού, των εμπλεκόμενων παιδιών και παροχή κατάλληλης εξατομικευμένης βοήθειας, στήριξης, φροντίδας, ή συμβουλευτικής.

Σε διαφορετική περίπτωση, πιθανοί λανθασμένοι χειρισμοί μπορεί να μεγαλώσουν το πρόβλημα ή να τραυματίσουν περαιτέρω το θύμα.

III. Διαχείριση περιστατικών στο Νηπιαγωγείο ή περιστατικών που εμπλέκουν παιδιά με Ειδικές Ανάγκες.

Η διαχείριση περιστατικών εκφοβιστικής συμπεριφοράς που παρουσιάζονται σε παιδιά μικρής ηλικίας (προδημοτική-πρώτες τάξεις Δημοτικής Εκπαίδευσης) και σε παιδιά με ειδικές ανάγκες, χρήζει ιδιαίτερης προσέγγισης και εξατομίκευσης. Οι μέθοδοι παρέμβασης και διαχείρισης που περιγράφονται στην παρούσα εγκύκλιο μπορεί να μην είναι πάντα εφαρμόσιμες ή αποτελεσματικές στις συγκεκριμένες ομάδες παιδιών. Συνεπώς, κρίνεται σημαντικό όπως σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν ενδείξεις για σχολικό εκφοβισμό ανάμεσα σε παιδιά αυτών των ομάδων να γίνεται διερεύνηση και παρέμβαση εξατομικευμένα και να συζητείται το θέμα με κάποιο Ειδικό (π.χ. Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας), για να δοθούν εισηγήσεις ως προς τη διερεύνηση, διαχείριση και παρέμβαση.

IV. Διαχείριση Περιστατικών Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Στα περιστατικά εκφοβισμού στο διαδίκτυο, ακολουθείται η ίδια διαδικασία, όπως πιο πάνω. Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί:

- εξηγούν στο θύμα ότι δεν πρέπει να ανταποκριθεί στον εκφοβισμό, καθώς αυτό θα μπορούσε να χειροτερέψει τα πράγματα και συλλέγουν τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία (μηνύματα κειμένου και στιγμιότυπα οθόνης από το περιστατικό),
- εκμεταλλεύονται στο μέγιστο τα ενσωματωμένα εργαλεία στις υπηρεσίες διαδικτύου ή κινητής τηλεφωνίας του παιδιού, ώστε να αποκλείσουν αυτόν/αυτήν που διέπραξε τον εκφοβισμό από τις διαδικτυακές επαφές του,
- κάνουν αναφορά του περιστατικού (report), εφόσον δύναται να ανασταλεί ο λογαριασμός του ατόμου που διέπραξε τον εκφοβισμό ή να καταργηθεί άμεσα το περιεχόμενο,
- επικοινωνούν με τις αρμόδιες υπηρεσίες (π.χ., Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, Γραμμή Βοήθειας 1480), εάν θεωρούν ότι ο/η μαθητής/μαθήτρια βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο.

Σημειώνεται, ότι τα περιστατικά εκφοβισμού στο διαδίκτυο είτε εντός της σχολικής μονάδας είτε εκτός, θα πρέπει να τυγχάνουν απαραίτητου χειρισμού από τους/τις εκπαιδευτικούς, εφόσον ανεξαρτήτως του χώρου και του χρόνου επηρεάζουν την κοινωνική και τη συναισθηματική ισορροπία του/της μαθητή/μαθήτριας και την καθημερινότητά του/της και στο σχολικό πλαίσιο.

V. Σεξουαλική Κακοποίηση / Εκμετάλλευση Παιδιού

Στις περιπτώσεις όπου η μορφή του σχολικού εκφοβισμού αφορά σε πιθανή σεξουαλική κακοποίηση / εκμετάλλευση παιδιού, σε φυσικό ή ηλεκτρονικό χώρο, απαραίτητα πρέπει να ακολουθούνται, παράλληλα, οι οδηγίες σύμφωνα με την εγκύκλιο με θέμα: Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Παιδιών και Παιδική Πορνογραφία (φακ. 11.2.11.1, ημερ. 7/11/14, dde 4412, dme 7484, dte 2876) και το «Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού για αναγνώριση και διαχείριση περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών» (εγκύκλιος γπρ6797).

VI. Διαχείριση Ρατσιστικού Εκφοβισμού

Στις περιπτώσεις όπου τα εκφοβιστικά περιστατικά είναι και ρατσιστικά, οι σχολικές μονάδες συμπληρώνουν τα Έντυπα Καταγραφής με βάση τις οδηγίες της αντιρατσιστικής πολιτικής του ΥΠΠΑΝ («Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού και Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών») και καταχωρούν παράλληλα στο ΣΕΠ την περίπτωση του εκφοβισμού. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=1429&Itemid=448&lang=el

VII. Διαχείριση Ομοφοβικού ή Τρανσφοβικού Εκφοβισμού

Στις περιπτώσεις όπου τα εκφοβιστικά περιστατικά είναι ομοφοβικά ή τρανσφοβικά, λαμβάνεται υπόψη ο *Οδηγός Εκπαιδευτικού* σε θέματα ανταπόκρισης στην ομοφοβία και τρανσφοβία στην εκπαίδευση (Ομάδα HOMBAT, 2019) και συγκεκριμένα οι «Εισηγήσεις για τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος ως προς τη σεξουαλική ποικιλομορφία». Για περισσότερες πληροφορίες βλ. http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/antiratsistiki/HOMBAT_GUIDE.pdf

VIII. Ομάδα Υποστήριξης – Προσέγγιση Διαχείρισης του Σχολικού Εκφοβισμού

Η προσέγγιση «Ομάδα Υποστήριξης» βασίζεται στο μοντέλο «No blame approach» του Robinson και της Maines (1992) με προσαρμογή της Young (1998) και αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού. Η προσέγγιση στηρίζεται στη μη-απόδοση τιμωρίας στους θύτες και δίνει έμφαση στα συναισθήματα του θύματος και στους τρόπους με τους οποίους μπορεί να στηριχθεί από μια ομάδα παιδιών (Ομάδα Υποστήριξης), η οποία δημιουργείται από τον/την εκπαιδευτικό σε συνεννόηση με το θύμα. Μέσα στην Ομάδα Υποστήριξης συμπεριλαμβάνεται τόσο ο /οι θύτης/θύτες και υποστηρικτές του/τους, όσο και φίλοι του παιδιού που βιώνει σχολικό εκφοβισμό (θύματος) και απλοί θεατές.

Η ομάδα σχηματίζεται με την άδεια του θύματος και έχει στόχο τη στήριξη του, χωρίς να διερευνάται ο σχολικός εκφοβισμός ή να επιβάλλονται κυρώσεις. Η αναλυτική διαδικασία για υλοποίηση της Ομάδας Υποστήριξης περιγράφεται στο εγχειρίδιο του ΠΑ.ΒΙ.Σ. «Προσεγγίσεις Διαχείρισης του Σχολικού Εκφοβισμού» (σελ.13-23) http://www.moec.gov.cy/paratiritirio_via/ekpaideftiko_yliko/scholika_encheiridia/prosegqiseis_diaheirisis_sholikou_ekfovismou.pdf. Το ΠΑ.ΒΙ.Σ. προσφέρει επιμόρφωση σε σχέση με τη συγκεκριμένη προσέγγιση.

IX. Διαχείριση Περιστατικών Βίας στην Οικογένεια για Παιδιά

Αν κατά τη διερεύνηση διαφανεί ότι κάποιος από τα παιδιά που εμπλέκονται στον σχολικό εκφοβισμό βιώνει βία στην οικογένεια, ακολουθούνται οι διαδικασίες που περιγράφονται στο «Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών για τη διαχείριση περιστατικών βίας στην οικογένεια για παιδιά» (βλ. Εγκύκλιο γπρ7347, ημερομ. 16/04/2018).